

MANYOVR LOKOMOTIVLARIDAN FOYDALANISH KO‘RSATKICHLARI**Xamidov Otabek Rustamovich**

Toshkent davlat transport universiteti, kafedra mudiri,

O‘zbekiston, Toshkent

Xolboyev Mardonbek Baxrombek o‘g‘li

Toshkent davlat transport universiteti, magistratura talabasi,

O‘zbekiston, Toshkent

STATISTICS OF USING OF SHUNTING LOCOMOTIVES**Otabek Khamidov**

Doctor of Technical Sciences, Head of department of Tashkent

State Transport University,

Uzbekistan, Tashkent

Mardonbek Xolboyev

undergraduate of Tashkent State Transport University,

Uzbekistan, Tashkent

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada «O‘zbekiston temir yo‘llari» AJ ni lokomotiv parkidagi manyovr teplovozlari iqtisodiy samaradorligi, ekologik va funksional xavfsizligi va barqarorligi parametrlariga erishishga qaratilgan o‘rganish natijalari keltirilgan.

Kalit so‘zlar: manevr lokomotivlari, yoqilg‘i sarfi, iqtisodiy samaradorligi, yoqilg‘i apparaturasi, lokomotivlarning texnik holati.

ABSTRACT

This article presents the results of the study aimed at achieving the parameters of economic efficiency, environmental and functional safety and stability of shunting locomotives in the locomotive fleet of Uzbekistan Railways.

Keywords: *shunting locomotives, fuel consumption, economic efficiency, fuel equipment, technical condition of locomotives.*

«O‘TY» AJ ko‘plab texnik stansiyalarida manevr lokomotivlari asosan saralash ishlari va korxonalar yuk frontlari va shoxobcha yo‘llariga xizmat ko‘rsatish bilan mashg‘ul. Ko‘p jihatdan saralash parkida ishlayotgan lokomotivlar ish bilan bandlik ko‘rsatkichi birdan biroz ortiq bo‘lib, boshqa manevr lokomotivini keltirish yoki zaxirada ikkinchi lokomotivni saqlashni taqozo etadi. Korxonalar ishi bilan mashg‘ul oddiy manevr teplovozining samaradorligi kichikroq vagon parkiga xizmat ko‘rsatganida pasayib ketadi. Aytish mumkinki, muayyan quyi planka ham mavjud bo‘lib, unda manevr teplovozi ekspluatatsiya qilish shunchaki befoyda (zararli) bo‘lib chiqadi (yoqilg‘i sarfi, depoda texnik xizmat ko‘rsatish va saqlash xarajatlari yoki ijara to‘lovlari va h.k.). Lokomotivlarning vaqt bo‘yicha, taxminan 65-75% darajasida bandligi, ya‘ni to‘liq yuklanmaganligi texnik vositalar va stansiyalar tomonidan bajarilayotgan ish hajmining o‘zaro nomuvofiqligidan dalolat beradi. Ular orasida minimal umumiy ekspluatatsiya xarajatlariga erishiladigan ratsional nisbat o‘rnatilishiga faqat stansiyalarning real ish sharoitlarini hisobga olish bilan etishish mumkin.

«O‘zbekiston temir yo‘llari» AJ ni innovatsion taraqqiy ettirishdan maqsad umumiy foydalanishdagi sanoat temir yo‘l transportining iqtisodiy samaradorligi, ekologik va funksional xavfsizligi va barqarorligi parametrlariga erishishga qaratilgan. Teplovozlarning energiya jihatidan samaradorligi va resurs tejamliligini oshirish masalalari hozirgi paytda innovatsion loyihalr sohasida asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Xususan, temir yo‘l transportining rivojlanishi uchun quyidagi kabi ustuvor masalalarning hal etilishi ham muhim o‘rin tutadi:

- teplovozlarning ekspluatatsiyasi sohasida innovatsion texnologiyalar va qurilmalarni ishlab chiqish va tatbiq etish;
- yoqilg'ini apparaturasi, o'tkazish oldirish, energiya ta'minoti uzil va tizimlarini modernizatsiyalash;
- teplovoz dizellarlari ishlatilgan gazlarini zararsizlantirishga yangicha yondashuvlar izlash;
- yoqilg'ini sarfini va umuman lokomotiv parkini qisqartirish variantlari;
- bugungi kun talablariga muvofiq lokomotivlar parkini yangilash.

Manevr teplovozlari parkining tuzilmasida taxminan 55% qismi turli modifikatsiyali CHME3 teplovozlari, yana 45% qismi esa TEM2 teplovozlari seriyalariga to'g'ri keladi. Bugungi kunda manevr teplovozlari parkining kattagina qismi normativ xizmat muddatini o'tab bo'lgan. Ana shu muddatdan o'tgan lokomotivlarning texnik holati, aksariyat hollarda tegishli ta'mirlash tizimi yordamida harakatlanuvchi tarkib sozligini saqlash sharti bilan ularning ekspluatatsiya bo'lishini ta'minlab turibdi. Bu esa, o'z navbatida, uni berilgan tashish jarayonini ta'minlash imkonini yaratadigan ishga layoqatli va soz holatda tutib turish bo'yicha yangicha yondashuv va texnologiyalarni izlashga majbur qiladi. Bugungi kunda bu masala o'ta dolzarb bo'lib, uni hal qilish uchun xizmat muddatini uzaytirish bilan sog'lomlashtirish va modernizatsiya dasturini amalga oshirish talab etiladi. Modernizatsiya va kapital tiklash ta'mirlash jamiyatga CHME3 va TEM2 turkum teplovozlari ish qobiliyatini to'liq tiklash hamda ulardan foydalanish muddatini 20 yildan ko'proq muddatga uzaytirish imkonini beradi. Bu sohadagi jahon tajribasining tahlili investitsiya imkoniyatlari cheklangan vaziyatda variantlardan biri sifatida parkni yangi lokomotivlar hisobiga asta-sekin yangilash bilan birga joriy va kapital ta'mirlarni bajarish orqali, shu jumladan manevr teplovozlarning ham, parkning bir qism teplovozlari xizmat muddatini uzaytirishdan iborat ekanligini ko'rsatadi. Modernizatsiyadan keyin bugungi kun talablariga javob beradigan teplovozga ega bo'lish uchun quyidagi kabi masalalar hal etilishi lozim: quvvat qanday bo'lishi shart, qaysi dizel-generator uskunasi o'rnatilishi kerak, teplovozning modulli yig'ilishidan

foydalanish ma'qulmi, energiya tipi va ishlatiladigan elektr mashinalari va shu kabi masalalarning to'g'ri hal qilinishiga modernizatsiya qanchalik tejamkor bo'lishi va undan kutilayotgan samara bog'liq bo'ladi. «O'zbekiston temir yo'llari» AJ korxonalarini mutaxassislari modernizatsiyalash bo'yicha kattagina tajriba orttirgan bo'lib, bugungi kunda TEM2 va CHME3 teplovozlari modernizatsiyalash variantlari muhokama qilinoqda. Bu lokomotiv parkining ekspluatatsiya xarajatlarini kamaytirish hamda teplovozlarning texnik tayyorligi koeffitsientini kattalashtirish imkonini berib, bu esa, o'z o'rnida, «O'zbekiston temir yo'llari» AJ korxonalarini buyurtma bilan ancha vaqtga ta'minlab beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yusufov, A. M. (2022). "O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI" AJ LOKOMOTIV PARKI TAHLILI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(11), 251-258.
2. Хамидов, О. Р., Юсуфов, А. М., Кудратов, Ш. И., Абдурасулов, А. М., & Жамилов, Ш.М. (2022). ОБСЛЕДОВАНИЕ ТЕХНИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ МАНЕВРОВОГО ТЕПЛОВОЗА СЕРИИ ТЭМ2. *Academic research in modern science*, 1(9), 125-132.
3. Yusufov, A. M., Jo'rayev, A. K., Vohidov, A. P., & Raximnazarov, R. T. (2022). LOKOMOTIVLARNING TEXNIK HOLATINI BORT TIZIMI YORDAMIDA ANIQLASH. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(9), 600-605.
4. Efanov A. N., Rummyantsev N. K. *Transport tizimi faoliyatining samaradorligini baholash* / A. N. Efanov, N. K. Rummyantsev //Nashriyotdagi maqola "IZVESTYA PETERSBURG TEMIR YO'LLARI UNIVERSITETI". -: PGUPS 2012.154-156 p.